

BİREY VE İLETİŞİM :
FREUDCU VE FROMMCU YAKLAŞIMLAR
AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Murat BARKAN

GİRİŞ

İnsanoğlunun kendisi için olumlu sonuç vereceği inanç ve beklentisi ile yaptığı hemen tüm girişimler sonuçta amaçladığı olumlu gelişmeler yanında; beklenti ve amaçlarına ters düşen olumsuz gelişmeleri de, bir tür yan etki olarak beraberinde getirmiştir. Bu özellik, «her çözüm beraberinde yeni sorunlar getirir ve insan bu yeni sorunlara yeni çözümler getirmeye yönelir» şeklinde formüleleştirilebilir.

Bu özelliğe bir örnek vermek gerektiğinde ilk akla gelenlerden biri, insanın «toplumsallaşma çabası» olmaktadır. Çok basit bir tanımlamayla toplumsallaşma, insanların gereksinimlerini karşılamak için diğer insanlarla, belirli kurallara dayalı iletişim ilişkileri içine girip birlikte yaşam olanağını yaratmaları süreci olarak ifade edilebilir. İnsanlık tarihinin kökenlerine inildiğinde bu sürecin kökeni «doğal gereksinimler» olarak adlandırılabilen gereksinimlerin karşılanması çabasına dayandırılabilir. İnsan gıda edinme, savunma, üreme ve benzeri gereksinimlerini tek başına

karşılama yetersiz kalır. Özellikle doğa ile mücadele döneminde tek başınalığın getirdiği güçsüzlük insanoğlunu toplumsallaşmaya yönelten başlıca etken olmuştur. Bunun yanında insanın bu gereksinimlerini karşılama çabasına diğer türdeşleri ile gerçekleştirdiği ortaklaşa girişimi ile, kendisine bir yandan zaman ve emekten kazanım (tasarruf) sağlama olanağı sağlarken diğer yandan da amaçlarına ulaşma mücadelesindeki başarı oranını arttırmıştır.

Ancak diğer yandan bu yarar, beraberinde bir takım sorunları da getirmiştir. Toplumsallaşma kavramının kapsamında olan «Birlikte yaşam» onun için ek yükümlülükler, ek gereksinimler ve ek amaçlar edinmeyi kaçınılmaz kılmıştır. Geniş kapsamlı bir yaklaşımla, günümüz insanının yaşamında onu rahatsız etmekte olan bir çok olay ya da gelişmenin, insanoğlunun bu ilk girişimi ve onun sonuçları ve uzantısı olduğu ileri sürülebilir.

Teknolojik gelişme ve onun uzantısı olan hızlı endüstrileşme, toplumsallaşma sürecinde olduğu gibi yan etkiler doğuran diğer bir gelişme boyutu olmuştur. Söz konusu gelişmeler insanın gereksinimlerini karşılama amacına yönelik olarak yine insanın gerçekleştirdiği gelişmelerdir. Diğer bir bakış açısıyla bu girişimler ve sonucunda gerçekleşen oluşum insanoğlunun çıkarlarına hizmet etmek doğrultusunda doğayı denetimi altına aldığı; doğadan aldığı yine doğa ile mücadelesinde doğaya karşı bir silah olarak kullandığının bir göstergesi olmaktadır. Ancak makalenin başında da değinilen yasa (ya da temel mantık) yine işlemiş ve teknoloji insana sağladığı yararlar yanında birtakım yeni ve özgün nitelikli sorunları beraberinde getirmiştir. Günümüz insanı artık bir yandan teknolojinin kendine sağladığı olanaklardan yararlanmakla birlikte bir yandan da yine teknolojinin yarattığı sorunları çözmek için uğraşmaktadır. Bu uğraşısında ise başvurduğu birincil kaynak çoğu zaman yine doğa olmaktadır.

Teknolojik gelişme ve bu gelişmenin yarattığı çevre sağlığı vb. sorunların yanında en belirgin sorun kaynağı da bireyin ruhsal yapı ve yaşamında oluşmaktadır.

Bu sorun kategorisinde göze çarpan ilk sorun kaynağı; bireyin günlük yaşamının oldukça önemli bir bölümünde teknoloji ile içli dışlı olması zorunluluğundan ötürü yaşamının bu kesitinde kendini öz benliğinden soyutlamak durumunda kalmasıdır. Bu sorun insanda bir takım ruhsal kaynaklı benlik ve öz-denge bozulmaları

olarak gözlenebilmektedir. Teknolojik gelişme ve bu gelişmenin biçimlendirdiği yaşam koşulları ise insanın birey olarak kendi kendine kurduğu «özkişisel iletişim»in kopmasına neden olmaktadır.

Bunun yanında, gelişkin teknoloji bireyin kendi kendine yeterli hale gelmesini sağlamakta; bu da insanın toplumla olan bağıntılarını zayıflatmaktadır. İnsan, toplum adı verilen ve bireylerin belirli hedeflere ulaşmak için oluşturdukları bir ortaklaşa zemini olarak tanımlanan bütüne gereksinim duyduğu için katılır. Bu katılım gerekçeleri ortadan kalktığı oranda da topluma katılmaya veya toplumla bütünleşmeye kısacası toplumsallaşmaya gerek kalmayacağı açıktır. Basitçe ifade edilen bu özellik karşısında gelişkin teknolojinin yarattığı «kendi kendine yeterli insan» modelini bir diğer şekilde tanımlama olasılığı belirlemektedir: «Gelişkin teknolojinin kendine sağladığı olanaklar sonucunda kendi kendine yeterli olabildiği için toplumsallaşma gereği duymayan, toplumsallaşma güdüsü zayıflamış insan». Konuya bu tanım doğrultusunda yaklaşıldığında ise insan için «öz-kişisel iletişim» kopukluklarından kaynaklanan **öz-benlik** sorunları yanında, toplumla insan arasındaki «toplumsal iletişim» kopukluklarından kaynaklanan **uyumsuzluk** sorunlarından söz etmek de mümkün hale gelmektedir.

Teknolojik gelişmişlik düzeyinden kaynaklanan bir diğer sorun da çevre sağlığı alanındadır. İnsanın doğa ile mücadele ederken teknolojiyi üretip ondan yararlandığı bilinen ve bu çalışmanın başlarında da vurgulanmış olan bir gerçektir. Ancak çağdaş insan, içinde yaşanan dönemde teknoloji ile mücadele ederken de doğadan yararlanmaya yönelmektedir. Ancak teknoloji ve onun uzantısı olan hızlı endüstrileşme gelişmesinin bir doğurgusu olan çevre ve doğanın kirletilmesi, sonuçta insan ile doğal çevresi arasında bir iletişim ve etkileşim kopukluğunu da kaçınılmaz kılmaktadır. Bu ise gerek doğrudan gerek dolaylı yollardan insanda ruhsal ve bedensel sorunlar yaratmaktadır.

İLETİŞİM KAVRAMI VE BOYUTLARI

Yukarıda sözedilen sorunların kaynağı, çok derinlemesine irdelenmeden de kolayca görülebilecek kadar açıktır. Bu sorun kaynağı; **gerek özkişisel, gerek toplumsal ve gerekse çevresel boyutta**

iletişim kopukluğudur. Bu durumda kopukluğu o kadar geniş boyutlu sorunlar yaratan iletişim ilişkilerini yakından tanıma gereği doğmaktadır. İletişim kavramı ve önemini tanımak, sonunda iletişim süreçlerini her üç düzeyde de bilinçli kurmaya ya da söz konusu düzeylerde kurulmuş olan iletişim süreçlerine bilinçli katılma olanak tanır. Bu ise iletişim kopukluğu sorununun üstesinden gelinmesinde önemli bir aşamadır.

İletişim, genel bir yaklaşımla bir «yaşam ilişkileri dizgesi» olarak da tanımlanabilir. Dahası, evrende var olan her canlının diğer-canlı ya da cansız- her varlıkla varoluş mücadelesini sürdürmek yolunda kurduğu her türlü ilişkiyi «iletişim» kavramı çerçevesinde değerlendirmek olasıdır. Bununla birlikte, birey olarak insanın kendi kendisiyle iletişim kurduğundan da söz etmek mümkündür.

Tanımı bu denli geniş kapsamlı yapılan iletişimin insanın yaşam sürecindeki farklı kesitlerde kazandığı özellikler hakkında şu belirlemeler yapılabilir: İnsan adı verilen gelişkin memeli (primat) yaşamı sürecinde şu iki tür iletişim örgütlenişi içinde bulunur. Bu iletişim örgütlenişleri içindeki insanın tanımını ise şöyle yapmak mümkündür:

- (1) Toplumsal iletişim örgütlenişleri içinde insan,
- (2) Toplumsal iletişim örgütlenişlerine katılmaya aday olan birey olarak insan.

Değinilen örgütlenişler içindeki insanların temel varoluş ilişkilerinden biri olan iletişim ilişkileri ise şu şekilde türlendirilebilir;

- . Toplumsal ya da özkişisel iletişim ilişkileri,
- . Bireyin topluma ya da toplumun bireye yönelttiği iletişim ilişkileri,
- . Toplumla bütünleşik bireyin kendi dışındaki varoluşlara yönelttiği (doğa, teknoloji vb.) iletişim ilişkileri.

Aslında iletişimbilim adı verilen uğraşı alanı da gerek toplum gerek birey düzeyinde oluşagelen varoluş ilişkileri dizgesinin, sorunlarını saptamaya ve bu sorunlara çözüm aramaya çalışır. Böylece insanoğlu için sözkonusu ilişkiler sürecinde oluşabilecek sorunların üstesinden gelmek mümkün olabilmektedir. Daha açık bir anlatımla da **iletişim bilim, iletişimin değişik kesit ve süreçlerindeki işleyişlerini irdeler, saptanan sorunlara çözüm arar.**

Bu anlayışla toplumbilim'i insanların toplum içindeki iletişim ilişkilerini ve bu ilişkiler sürecinde ortaya çıkan sorunları inceleyen ve bu sorunlara çözüm arayan bir bilim dalı olarak; ruhbilimi ise insanların özkişisel düzeydeki iletişim ilişkilerini inceleyen ve bu iletişim süreçlerinde başgösteren sorunlara çözüm önerileri getirmeye yönelik bir bilim alanı olarak değerlendirmek mümkündür.

«Birey ve iletişim» konulu bu çalışmanın önemi, bu saptamalar ışığında daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, «iletişim» kavramı ve etkinliklerinin gerek özkişisel gerek toplumsal düzlemdeki uygulamalarına «**birey olarak insan**» açısından bakmaya ve değerlendirmeye çalışmaktadır. Bireyin kendisi ve toplumla kurduğu iletişim ilişkilerini, bilim literatüründe yeni olan iletişimbilimi ve daha eski bir bilim dalı olan davranışbilimi (ruhbilim, toplumbilim, toplumsal ruhbilim) açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle davranışbilimsel değerlendirmelerde kabul edilen ölçüt, bu alanda kendilerini kuram ve bilimsel yaklaşımları ile bilim literatürüne kabul ettirmiş ayrıca yaklaşımlarının temeline -açıkça sözünü etmeseler de- insanın iletişim yaşamlarını yerleştirmiş, iki bilim adamının konuyla ilgili görüşleri olmaktadır. Gerek Freud gerek Fromm insan ve sorunlarının kökeninde insanın kendi kendine ve çevresi ile kurduğu iletişim ilişkilerinde karşılaştığı sorunları görmüşler ve çözümü de yine değinilen iletişim süreçlerine müdahalede aramışlardır.

Diğer bir yaklaşımla Freud ve psikanalizci yaklaşımı, insanın ruhsal sorunlarının kökenini insanın özkişisel iletişim süreçlerindeki cinsel sorunların yarattığı parazitlenmelerde aramış ve çözüm yöntem ve önerileri de daha «soyut» olarak tanımlanabilecek nitelikte olmuştur. Fromm ise değinilen özkişisel iletişim sorununu Freud'a göre daha somut yaşantılarda görme eğilimi göstermiştir.

Çalışmanın ilerideki bölümlerinde bu iki yaklaşım daha derinlemesine ele alınacaktır. Ancak henüz başlangıçta bir özet saptama yapmak gerektiğinde şunlar ileri sürülebilir:

Birey olarak insanın kendisi ve çevresi ile kurduğu iletişim ilişkileri belirli bir neden-sonuç ilişkisi içinde işler. Diğer bir ifade ile insanın özkişisel düzeyde karşılaştığı iletişim sorunları çevresi ile kurduğu iletişim ilişkilerinde de sorunlarla karşılaşmasına neden olurken diğer yandan çevresi ile olan iletişim sorunları da özkişisel iletişimde belirli sorun-

larla karşılaşmasına neden olabilmektedir. Kısaca, insanın kendisi ve çevresi ile iletişimde söz konusu iki boyutta doğan sorunlar birbirlerini zincirleme olarak etkileme özelliği göstermektedirler. Bu tür sorunların çözümünde ise bu zincirleme etkileşim süreçlerinin tanınması gerekmektedir.

FREUD VE YAKLAŞIMI

Freud öncelikle bireyin özkişisel yapısında, iletişim kuracak olan birimleri tanıtmakla işe başlar. Bu birimlerin ya da iletişim merkezlerinin kurulmasındaki temel neden, yine bu birimlerin özkişisel iletişimde üstlendikleri görev ve işleyişleri ile açıklanabilir. Burada genelde birbiri ile iletişim ilişkileri içinde bulunan üç katmandan sözedilebilir:

- 1- Algı-bilinç,
- 2- Bilinç ve bilinç-altı
- 3- Bilinç-dışı

Bir bakıma bu katmanları Freud'un yaklaşımını temel olarak «topografik görüş» kapsamında açıklamaya girişen G. Cansever, bu katmanların işlevlerini şöyle sıralamaya çalışır: Algı-bilinç: dış ve iç dünyadan gelen tüm uyarıları alır ama bunu kendi içinde korumaz; hemen bellek deposuna gönderir. Duyu yoluyla gelen uyarıları ve hareketle yapılacak tepkileri değerlendirip, gerekli adımı atmak bilince düşer. Algı-bilinç sadece bir penceredir. Bu pencere bilincin emriyle açık tutulduğunda, görevi uyarıları kabul edip, arkasındaki bellek bölümüne iletme. Bellek de bu izlenimleri anı bölümlerine yerleştirir. Bu nitelikleri ile bu birim, bireyin kendi yapısından ve çevresinden gelen iletileri almakta ve değerlendirmek üzere 'ileti değerlendirme merkezi' olan bilince göndermektedir. Bellek bir bakıma da iç ve dışa dönük iletişim kanalı işlevlerini yerine getirmekle yükümlüdür. İnsanın ruhsal dünyasında tek bir bellek olduğunu sanmamak gerekmektedir. Tersine çok çeşitli ve çok sayıda anı bölümleri söz konusudur. Algı-bilinç kanalıyla iletilerin türlerine göre ayrıştırılması ve kodların çözümlenmesi «Bellek»in uzmanlaşmış bölümlerince yapılmaktadır.

Bu noktada enerji boşalımı ve karşıt enerji boşalımından da söz etmek yerinde olacaktır. Enerji boşalımı, insanın kendi yapısı içinde Algı-bilincin gereksindiği bir takım darvanışların gerçekleşmesi ya da gerçekleştirilmeye çalışılmasıdır. Ancak bilinç süz-

geci bu gereksinimleri her zaman sınırlamaya yönelik bir çaba içindedir. İşte bu çaba için gereksinilen enerji de «Karşıt Enerji» dir ve çaba sürecinde bu enerji kullanılır. Bireyin kendi kendine gerçekleştirdiği iletişim sürecinin işleyişini ayakta tutan, akümülas-yon işlevini üstlenen unsurlar iletilerdir. Bu tür yüzyüze iletişim sü-reci yaşandığı varsayıldığında algı-bilinç iletişim kurulan bir kişi olarak belirtilebilir (kaynak yada hedeftir). Bilinç de onun karşı-sında, onun iletilerine uyum göstermeyen iletiler iletmektedir. Di-ğher bir deyişle bilinç, algı-bilincin iletilerini gerçekleştirmesini ön-lemeye çalışan, daha tecrübeli bir kişi görünümündedir. İşte bu du-rumda iletişim sürecinin akışını sağlayan, bu iki kişinin fikir ve ça-balarında dirençli olabilmelerini sağlayan enerji çatışması kaçıl-mazdır. Ancak şunu da hemen belirtmekte yarar var ki, bu ile-tişim kaynak ve hedefleri bireyin yapısında birinden biri olmaksı-zın da yapamazlar. Bu karşıt enerji akımı, toplum kurallarının da birey için dengeli olması, bu karşıt ileti kaynaklarının varlıklarıyla olasıdır. Aksi takdirde çift yönlü bir iletişim süreci yaşanamaz. Bu halde ise algı-bilincin bağımsızca davranması, diğher bir deyiş-le toplumla bireyin iletişiminin bozulması kaçınılmazdır. Böyle ki-şileri de toplum, ya dışlamakta ya da toplumla iletişimlerini ola-bildiğince düzeltmeleri için sıkı ve tıbbi denetim altına almaktadır. Tam tersinin olması, yani toplum iletileri karşısında bireyin algı-bilinç gereksinimlerini karşıt ileti olarak devreye sokamaması ha-linde ise bireyin toplumla iletişimde yine bir dengesizlik ve uyumsuzluğa dayalı bir sorun var demektir. Bu durumda da top-lumun birey üzerinde «yaymaca» türü, tek yönlü bir iletimi söz konusudur. Bu ileti karşısında kendi karşıtı iletilerini devamlı ola-rak bastırmak durumunda kalan insan belli bir yerden sonra artık daha fazla dayanamayacak ve karşıt iletilisinin şiddeti daha denetim-siz ve uyumsuz olarak dışarıya yansıyabilecektir. Bu karşıt enerji akımında, birikimden ötürü denetimsiz, uyumsuz ve zarar verici olacaktır. Bu iletişim türü ve sürecinin ileyişi de toplumsal düz-lemde, toplumdaki sınıflar arası çatışmalar, egemen sınıfın baskısı ve baskı altında kalan sınıfın çatışması tutumu ile örneklenebilir.

Bu açıklamaları kısa bir süre bir yana bırakıp Freud'un «To-pografik Görüş»ü doğrultusundaki bireysel psikolojik yapı katman-ları açıklanmaya çalışıldığında ikinci katman bilinç ve bilinçaltı konusunda ise şu değerlendirmeler yapılabilir: Her ruhsal olayın az ya da çok enerjisi vardır. Ne var ki enerjinin gücü bilinç

eşliğini aşacak ya da aştıracak düzeyde değildir. Bir ruhsal olayın bilinç düzeyine çıkabilmesi için az veya çok enerji yüklenmesi gerekir. İşte bu bilinç altının görevidir. Bir ruhsal olaya bilinç-altı tarafından yeterli miktarda enerji aktarıldığında bu olay bilinç düzeyine çıkar.

Algı-bilinç penceresinden alınan dış ve iç kaynaklı iletiler, bellek süzgecinde tür ve niteliklerine göre ayrıştırıldıktan sonra bu algılar gerektiğinde kullanılmak üzere bir depoya gönderilirler. Bu depodaki iletiler bir bakıma da hammadde niteliğindedir. Bunları kullanılabilir hale getirmek için bir çaba, bir enerji harcamak gereklidir. Ancak bu su yüzüne çıkarılmayan ve devreye sokulmamış, bir işlev kazandırılmadan depolanmış iletilerin hepsi birden devreye sokulamaz.

Bu iletiler ya da uyarımlar algı-bilinç penceresinden alındıktan sonra değerlendirilirler. Böylece bu iletilere bilinçli ya da bilinçsiz tepki gösterilir. Bu tepkilere karşı gönderilen belirli bir zaman süreci içindeki karşıt tepkileri diğer bir deyişle karşıt enerji boşalmalarını çevreden ya da insanın yapısından alır. Bu etkileşim kökenli iletişim süreci sonucunda iletişim süreci, çevre-birey etkileşimleri sürecinde her iki birimin üzerinde, uyumlu, dengeli ve yararlı olduğu inancına varılmış olan bir yapıda sabitleşir. Bu ise belirli bir iletim karşısında **öğrenilmiş** tepkilere dayalı geri beslemeyi oluşturur. Bundan sonra aynı türden bir ileti ile karşılaşıldığında gösterilecek geri besleme ya da tepki hemen hemen aynı olacaktır.

Bu süreç çevre ile bu tür işlerlik kazanmışken bireyin kendi yapısında da hemen hemen aynı biçimde işler.

Ancak şurası da yadsınmaz bir gerçektir ki bu süreç her zaman hatasız, eksiksiz ve sorunsuz yaşanmaz. Toplum her zaman insanı dengeleyecek; algı-bilinç çıkarlarını da gözönüne alacak tepkiler ya da iletiler göndermez. Böyle olunca da tepkiler uyumlu, diğer insanlarca kabul edilebilir ya da hoş karşılanabilir olmaz.

Çevrenin hoşgörüsüz, ödün vermez, kesin iletileri ve kısıtlamaları, insanın gereksinimleri gözönünde tutulmaksızın iletildiğinde, insanın hem kendi yapısındaki iletişimi, hem de çevreden bu iletileri gönderenler ile bir iletişim bozukluğu her zaman söz konusu demektir.

Burada karşılıklı karşıt enerji artık denetimsiz, sağlıksız bir sonuca götürücü şiddetli etkinliklere dönüşmektedir. Buradaki çift yönlü iletişim «açık iletişim» olmaktan çıkmış, toplum ve birey düzeyinde «savunucu iletişim» niteliğini kazanmıştır. Bu tür iletişim ortamında karşılıklı içtenlik olanaksız gibidir. Kişi, savunma mekanizmaları adı verilen bir takım ruhsal süreçleri yaşamaya, çevresinden gelen belirli iletilere ya da uyarılara karşı değişik maskeler takmaya başlamıştır. Toplum da aynı türden maskeleri bireye karşı takmada ya da çeşitli baskıların şiddetini arttırmada daha fazla gecikmeyecektir.

Eğer dengeli özkişisel iletişimin oluşmasının ön koşulu bireyin toplumla, toplumun da bireyle kuracağı sağlıklı ve açık iletişimi sonucu bireyin uyumlu bir «toplumsallaşma süreci» yaşamasına bağlı ise; ve sağlıklı, uyumlu ve dengeli toplumsallaşma sürecinin de bireyin yapısını sağlıklı oluşturacağı düşünülürse, değinilen aşamadan sonra artık sağlıklı bir birey yapısından da söz edilemeyecektir.

Böyle bir birey-toplum iletişim sürecindeki sorun bireyin iletişim ilişkileri ile sınırlı kalmayacaktır. Bu sorun toplumsallaşma sürecini yaşayan, toplumun tüm bireyleri için geçerli olan geniş kapsamlı bir sorun niteliğini kazanacaktır. Bu durumun ise **sağlıksız bir toplumsal yapı** oluşturacağı açıktır.

Bu aşamada «Savunma Mekanizmaları»nın biraz daha açınlanması gerekiyor. Her bireyin özkişisel iletişimde de iletiştiği birimlerden biri çevrenin bir temsilcisi olan «kişiliğin toplumsal boyutu»dur. Diğeri ise onun kendine özgü nitelikleri yani «kişiliğin özkişisel boyutu»dur. Bu nedenle birey toplumla, hem kendi dışında hem de kendi kendisiyle olan iletişimi sürecinde karşı karşıyadır. Bu belirleme bir bakıma -eğer bireyin toplumla bir çatışması söz konusu ise- kişinin kendi dışında da kendi içinde de çatışmaya dayalı bir uyumsuz iletişim süreci yaşadığının bir göstergesidir.

Ancak gerek birey gerek toplum, bireyle olan iletişimde uyum, denge ve düzen arar. O zaman bireye düşen bu çatışmaya neden olan olay, olgu ve gereksinimleri ortadan kaldırıcı bir çaba, bir psikolojik süreç yaşamaktır. Bu durumda birey bu olay, olgu ya da gereksinimleri, bir daha hatırlamamak üzere bir tarafa kaldır-

makta ya da bunları çevresine yokmuş gibi göstermeye yönelmektedir.

İşte savunma mekanizmaları dediğimiz ruhsal yaşantı türü, insanın bu unsurları ortadan kaldırıp bir daha kullanılmamak üzere saklaması ya da çevreye böyle bir gereksinmesi olmadığını göstermeye çalışmasında yardımcı olmaktadır.

Ancak tüm bu toplumsal baskılar ya da toplumun kendine uyumlulaştırıcı çabaları karşısında bireyin gösterdiği kabullenici tepkiler yanında toplum tarafından gönderilen bu tepkilere direnen ve «kişilik» ya da «benlik» olarak adlandırılan değişmez ve kendine özgü yapısı vardır. Toplum bireyle olan iletişimde bu yapıyı gözönüne alarak ileti gönderir ya da alır. Ancak bu yapı toplumun tüm baskıcı-değiştirici ve kendine uyumlulaştırıcı iletilerine karşı hala kendine özgü kişilik yapısını koruyamayacak olursa toplumla ve herşeyden önce olan iletişimde yeni bir takım sorun ve çatışmalar söz konusu olacaktır. Diğer bir deyişle savunma mekanizmalarını devreye fazlaca sokması; gerek kendi dışındaki gerekse kendi içindeki toplumun her iletilisine başka bir maske takarak kendi karşıt iletilerini ortadan kaldırmaya yönelmesi; bu durum karşısında gerek içindeki, gerekse dışındaki toplum ya da kişinin hangi maskesine göre ne tür bir ileti kodlayacağını bilememesi halinde kişinin sabit bir maskesi olamayacağından hangi maskesini kendine uygulayacağını bilemeyecek ve kişiliksiz kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.

Bu ise kişinin toplumla olan iletişimini uyuma sokarken kendi kendisi ile olan özkişisel iletişimini bozması, kendi kendisi ile bir tür iletişim kopukluğu ya da çıkmazı içine girmesinin kaçınılmaz olması demektir.

Bu noktada kişinin yapısındaki iletişim katmanlarından sonucunu açıklamak yerinde olacaktır. Bilinç-dışı...

Başta da belirtildiği gibi algı-bilinç penceresinden alınan iletilerin bir bölümünü ayrıştırıp bellek merkezine gönderdikten sonra bunların bir bölümünü hemen işleme sokup, iletiye karşı geri besleme verilir. Ancak bu arada bir bölümü de depolanır. İşte bilinç-altı ve bilinç-dışı birimlerinin önemleri ya da işlev farklılığı bu noktadan itibaren başlamaktadır. Bilinç-altı deposu, depolanan iletilerin nerede olduğunun bilindiği, gerektiğinde depolanan bilgi

ve iletilerin yeniden su yüzüne çıkarılmasının olası olduğu, kontrol altında bir «arşiv» niteliğinde olduğu vurgulanmıştı. Ancak bilinç-dışı deposuda bilinç-altının tam tersine olarak, oldukça dağınık, düzensiz, kontrol edilmeyen; bilinç-altından daha geniş ve daha geniş kapasiteli, gereksinildiğinde işlev kazandırılmayacak olan iletilerin saklandığı bir depo olarak tanımlanmıştı. Buradaki ileti ve edinimler son derece simgesel ve kendine özgü süreçler sonucu, fantazi iletiler olarak meydana çıkmaktadırlar.

Bu ileti depolarının işlev farklılığı oluşturan, daha doğrusu sözü edilen iletilerin bu iki depodan birinde değil de ötekinde depolanmasının nedenleri şunlardır: İleti ve edinimler depolanma aşamasına geldiğinde bireyin kendi yapısındaki özkişisel iletişimi başlar. Bireyin kendi benliği ile toplum çatışmaya başlar. Eğer bu ileti toplumun kesinlikle yadsıdığı nitelikleri taşıyorsa o zaman bu iletinin gidileceği yer bilinç-dışı deposudur. Bununla birlikte söz konusu edinim ya da ileti özkişisel yapıdaki toplum ile benliğin uyumunu bozacak niteliklere sahip değilse o zaman, daha ileride kullanılmak üzere bilinç-altı arşivine ya da direkt olarak davranışa dönüştürülmek üzere davranış geliştirme merkezlerine gönderilecektir.

Toplumsal düzeydeki iletişim sürecinde kurumları tanımının gerekli ancak yeterli olmadığı gibi bireyin özkişisel ve toplumsal iletişiminde, özkişisel iletişim kurumlarını tanımak yetmeyecek bu kurumlara işlerlik kazandıran yapı öğelerini de tanımak gerekecektir.

Ancak bu noktayı açıklamaya girişmezden önce, her iletişim dizgesinde olduğu gibi birey ve özkişisel iletişiminin temel ilkesi, diğer bir deyişle de temel erek ve yöntemi üzerinde durmak yararlı olacaktır. İnsan yapısı, davranışları ve iletişimi Freudcu görüşe göre uyuma, dengeye, özcesi hazza yöneliktir. İnsan gerek kendi ruhsal yapısında gerekse toplumsal çevresiyle giriştiği iletişimi sonucunda, ruhsal yaşantısını ve toplumsal yaşam iletilerini rahatsızlıktan, çatışmadan uzak tutacak bir yaşamı özler. Bunun ise yaşam ilişkilerini her zaman yöneldiği hazza götüreceğini varsayar. Ancak insanoğlunun yaşamında ve bu yaşamın tarihi boyunca her zaman onu ilk elde karşılayan, gerek kendi kendine, gerekse çevresiyle olan iletişiminde, ulaşmayı amaçladığı haz yerine acı olmuştur. Bu ise hazza olan yönelimin ve ereğinin tam tersine, onun

kendisi ve çevresiyle çatışması ve uyum üzerine kurduğu dengede sapsular demek olmuştur. Bu o kadar yerleşik bir yaşantı olmuştur ki insan artık acısız haz, habsız acı düşünememekte, bunu da yine bir savunma mekanizması olan ussallaştırarak çözümlenmeye çalışmakta; hatta bu işleyiş biçiminin haklılığı ve mantıklılığını savunan düşünce örgütlenişlerini geliştirmiştir ve geliştirmektedir.

Bu bakış açısıyla insanın iletişim yaşantı ve işleyişini; «Acı olduğu için insan iletişim yöntem ve biçimlerini işe koşarak hazza yönelir. Bir başka deyişle insan iletişiminde acıyı tatmaksızın hazza yönelmesi düşünülemez. Bir bakıma insanın gerek kendi iç iletişim süreçlerinde yani bireysel düzeyde, gerek toplumla olan ilişkilerinde toplumsal düzeyde iletişim kurmasının nedenidir. Diğer bir deyişle, insana (bireye, topluma, yaşam ilişkilerine) dinamizm kazandıran işleyiş de acının varlığı ve insanın acıdan kaçıp hazza yönelmesidir » denilebilir.

Ancak yaşamın tekdüze ya da durağan olmadığı da düşünülecek olursa, insanın acıdan kaçması, bunun için bireysel ya da toplumsal düzeyde iletişim çabasına girmesinin yeterli olmayacağı; hazza ulaşsa da bu süreci sonsuza kadar haz duyarak yaşayacağı anlamına gelmediği açıktır. Doğan bir sorun sonucunda ortaya çıkan acının ortadan kaldırılması ve hazza yönelmek için girişilen iletişim çabasında bu çabanın yaşandığı süreçte yeni sorunların ve acıların doğacağı; bunların da çözümü için hazza yeni yönelimler ve bu yönelimlerin koşullayacağı yeni iletişim çabaları kaçınılmaz olacaktır.

Bu özce açıklamadan sonra artık kişinin dinamik yaşam çabası ve bu çabanın temelini oluşturan dinamik iletişim sürecinin öğeleri üzerinde daha ayrıntılı durulabilir. Bu öğelere değinilmesi bireyin gerek özkişisel yapısında gerekse toplumsal yapı ile olan iletişiminde çatışan öğelerin anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bu öğeler şunlardır: İd, ego, süperego.

İd: İletişim akışını gerçekleştiren bu üç öge arasında özgün niteliklere sahip bireysel iletileri gönderen kaynak niteliğinde öğedir. Sürekli olarak bireysel hazza yönelimi, toplumsal ileti ve kurallar ile kendini kesinlikle sınırlayıp kısıtlamamak eğiliminde olan toplumsallaşmayı, toplumsal kişiliği kendine karşıt olarak gören öğedir. Kişiliğin temelidir, özüdür. Freud'a göre insan id ile doğar.

İd'in öz kişisel iletişimindeki temel işlevi ve etkinlik stratejisi şudur: İnsanın bedensel ve ruhsal gereksinimleri vardır. Bunlardan vazgeçilmesi ya da ortadan kaldırılmaları yanlıştır, olanaksızdır. Ve insanın gereksinimlerinin en kısa zamanda karşılanması gereklidir. Bir yönü ile insanın hayvansale güdülleri doğrutusunda hareket eden merkezidir. Bu öge; toplumla olan iletişiminde toplumun beklediği asgari ortaklaşmalardaki uyumu yadsır. Onun için özkişisel iletişimdeki denge, uyum, doyum ve haz en temel gereksinimlerdir.

Bu ögenin, topoğrafik görüşün yaptığı bölümlenme ve kurumlaştırmada görev aldığı yer ise bilinç dışıdır. Bundan ötürü id değişmez. İnsanın doğumu ile sahip olduğu özgün niteliklerini korur ve genellikle insanın yaşamı boyunca da çocuksu kalır.

Bireyin kendi kendine gerçekleştirdiği özkışisel iletişiminde idin tam karşısında, idin iletilerinin karşıtını geliştiren ve gönderen; özkışisel düzeyde idi dengelemeye ve bu nedenle de çatışmaya neden olan; idin bakış açısıyla bakıldığında acıya neden olan ileti ve davranışları yaratan süper-ego bulunur. Bu karşıt iletiler en az idinkiler kadar katı, ödün tanımazdır.

Ancak süper-egonun idden bir önemli farklılığı vardır: Süper-ego insanla birlikte doğmaz. İnsanın toplumla olan iletişimi ve etkileşimi sonucunda edinilir ya da oluşur. Diğer bir deyişle toplumsallaşma adı verilen ve bireyin dışından gönderilen iletilerle oluşan iletişim, etkileşim ortamında bireyi toplumsallaştırmak için ide verilen ödünler sonucunda edinilen bir yapıdır.

Süper-egonun, topoğrafik görüşün yaptığı bölümlenmede aldığı yer bilinç-altı'dır. Nedeni ise şunlardır: Başta da belirtildiği gibi algı-bilinç penceresinden geçen ileti ya da uyarımlar depolanma aşamasına geldiğinde karşıya çıkan iki seçenek vardı. Bu seçeneklerden biri bilinç-dışıdır. İşte bu depoya gönderilen ve depolanan iletiler süper-ego ile çatışması sonucunda tümüyle ortadan kaldırılamayan idin istek ve iletileridir. Bu depoya gönderilen iletiler arandığında kolayca bulunulamaması için son derece dağınık, düzensiz, süper-ego tarafından yadsınmış iletilerdir. İşte bu depoda da Süper-egonun iletileri bulunur. Süper-egonun iletileri, toplumsallaşmak; toplumsal kurallar ve yönergeleri doğrutusunda davranmak: bu tür iletiler doğrutusundaki iletilere kabul göstermek zorunda olan insan için her an gereksinilecek olan iletiler ve uyarımlar oldu-

ğundan; gereksinildiğinde bulunabilecek bir depoda saklanmaktadır. bu noktaya gelindiğinde toplumsallaşma olgusunu, birey ve iletişimi için taşıdığı önemi açısından biraz daha açıklamak gerekmektedir.

TOPLUMSALLAŞMA VE İLETİŞİM

Toplumsallaşma, en basit tanımıyla insanın, doğal ve türetilmiş (yapay) gereksinimlerini karşılamak için, türdeşleri ile ve onların içinde yaşadığı ortamda uzmanlaşmaya dayalı; toplumsal kuralları tanıyıp bu kurallara uyumlulaştırılmaya yönelik bir iletişim sürecidir. İnsan, gerek doğa gerek kendine zarar verici ya da en azından gereksinimlerini karşılamaya engel oluşturan bir takım engellerle olan mücadelesinde kendi başına yetersizliğinin bilincine varınca; aynı sorunları yaşayan diğer türdeşleri ile güçbirliği etmek zorunluluğunu duymuştur ve bu günde duymaktadır. Toplumsallaşmanın bu davranış boyutunu ve insanın türdeşleri ile giriştiği bu iletişim çabası onun bir takım özgün gereksinim ve davranışlardan fedakârlık etmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu, insanlık tarihinin ilk dönemlerinde bir takım gelenek ve görenekler düzeyindeki kurallar ve sınırlamalar doğrultusunda uygulanırken, toplumsal örgütlenişler büyüyüp kapsamlılaştıkça ve ayrıntılaşıkça «Hukuk ve Yasalar» haline getirilmiştir. Diğer bir deyişle hukuk dizgesi ve yasalar, gelişmiş toplum örgütlenişlerinde insanın çevresi ile olan iletişim ve etkileşilerini düzenleyen yapılanmalardır.

İnsan günümüzde doğal ve türetilmiş gereksinimlerini karşılamada yetersizlikler içindedir. Diğer bir deyişle insan günümüzde de toplumsallaşmak zorundadır. Çünkü insan gereksinimlerinden vazgeçmediği ya da gereksinimlerini bir tarafa bırakmadığı sürece, yalnızca idinin yönettiği iletiler ve uyarımları doğrultusunda davranamayacaktır. Hatta bu uyarım ve iletileri tümüyle ortadan kaldırmaya, bu gereksinimlerinin görüntüsünü değiştirip öyle göstermeyecek ve bunları o dağınık, dizgesiz, dipsiz depoya, bir daha devreye sokmamak üzere atacaktır. İşte insanın toplumsal bir canlı türü olarak yaşamaya başladığı andan bu yana yapısında da bir takım gelişmeler, ek yapılanmalar oluşmuştur. Daha önce ruhsal yapısında var olmayan bu depo ve depolama hiyerarşisi değinilen

yeni yapılanmalar sürecinde oluşmuş ve gelişmiştir. O zamana kadar ve olmayan daha doğrusu oluşturulması için gereksinim duyulmayan süper-ego da idi insanın gereksinmelerine olan zayıflığından yakalamış ve işlevsiz kılmak için onu dipsiz depoyu oluşturup oraya atmıştır. Artık id ve işlevi **«ikincil düzeyde önemli»** işlemi görmektedir.

Tabii ki, yapısal değişim ve gelişmeler hiç bir iletişim ortamı ve sürecinde çatışmasız ve sorunsuz olacağı düşünülmemelidir. Süpe-egonun bu başarısı da sorunsuz ve çatışmasız olmamıştır. Hatta giderek günümüzde insanın ruhsal yapısındaki bu çatışma kesin sonuca ulaşmış; süper-ego yengisini ide tümüyle kabul ettirebilmiş değildir. Günümüz insanının bir takım ruhsal ve iç-iletişim sorunlarının hala çözümlenmemiş olması bu savı kanıtlar, destekler niteliktedir.

Bu noktada çatışma iletişimde olagelen, doğal gelişme ve yapılanmadan söz etmek gerekmektedir. Çatışmaya yönelik her iletişim ortamı ve sürecinde, hele ki iletişen taraflar ileti gereksinimi ya da uyarılarında ödün vermeye, fedakarlık etmeye yönelmeyecek «kapalı iletişim» ilişkisi kurmuşlarsa bu iletişim süreci bir takım arabulucu, yatıştırıcı yapılanmaları doğal olarak kuracak ve geliştirecektir. Tersine durumda çatışmanın yaratıcı; olumlaştırıcı; ileriye, uyuma götürücü etki yapması beklenemez. Orta Doğu çıkmazı içinde, birbirlerine düşmanlığa dayalı kapalı iletişim bağlarıyla bağlı iletişim tarafları arasında doğal olarak yapılaşan «İyi Niyet Komitesi» ve Birleşmiş Milletler, bunun toplumsal düzlemdeki en iyi örneğidirler. Her iletişim sürecinde olagelen bu yapılanma bireyin kendi ruhsal yapısındaki özkişisel iletişimde ya da toplumla olan iletişimde de geçerlidir. «Ego» adı verilen birim işte id ile süper-ego arasındaki bu kapalı iletişime dayalı çatışma sürecinde bu görevi üstlenmektedir. Ancak ego «İyi Niyet Komitesi» gibi geçici değil, Birleşmiş Milletler gibi kalıcı bir birimdir. Görevi en basit bir tanımlamayla id ile süper-ego arasındaki çatışma içinde bir uyum noktası bulmaya çalışmak; çatışmanın şiddetini azaltıp, yumuşatarak kişinin benliğine vereceği zararı en aza indirmek ve dengeyi, uyumu olabildiğince sağlamaktır. Ancak bu çabasında da tümüyle yansız olduğu da pek ileri sürülemez. Öncelikle süper-egonun çıkarlarının devamlılığını sağlamaya yönelir. Onun ileti ve gereksinimlerinin id tarafından kabulünü çatışma ortamını yumuşatarak sağlamaya çalışır.

Bununla birlikte bu üç birimin uyumlu bir çalışma ya da iletişim kurduğunu düşünmek ya da kabul etmek ancak idealleştirilmiş bir varsayım olabilmektedir. Bu iletişim süreci her zaman düzenli yürümez. Diğer bir deyişle bu iletişim sürecinin çeşitli evrelerinde, devreye giren «Parazitler» iletişim sürecinin idealize edildiği kadar sorunsuz yürümesini engeller.

Bu parazitler bireyin kendi bünyesinden özkişisel iletişimi için olduğu kadar, çevresiyle olan iletişimi için de bir tehlike oluşturur. Bunlar «algılama»dan davranışa kadar yaşanan süreç içinde incelendiğinde bu parazitlerin oluşmaları ve sonuçlarını anlamak gerekli olacaktır.

PARAZİT NEDİR, NASIL OLUŞUR?

İnsanoğlu, yaşamının hemen hemen her aşamasında kendiyile olduğu kadar çevresiyle de ilgilidir. İnsan söz konusu ilgi kurma uğraşısını gerçekleştirirken kendisine gelen uyarıları farklı niteliklerini algılamakta; uzmanlaşmış duyu organları aracılığıyla bu farklı uyarıları duyumsamaktadır. Işık, biçim, devinim... vb. görsel uyarıları göz adı verilen duyu organıyla, gürültü, konuşma, müzik ... vb. işitsel uyarıları kulak denen duyu organıyla, dokunma, çarpmadan ötürü duyulan acı ya da haz.. vb'lerini yani somatik uyarıları deri ile duyumsar. Ancak bunların hepsini ayrı zaman kesitlerinde; sırayla ya da eksik olarak duyumsamaz. Tüm uyarıları aynı anda, bu üç uzman duyu organıyla duyumsar, sonra da bunları algılama sürecinde «eleştirir» ve bir bütün olarak işleme sokar.

Aynı duyu organlarının hayvanlarda da var olduğu bir gerçektir. Ancak duyarlılıklarının derece farklılıkları noktasında insanlardan farklılık gösterirler. Örneğin, bir köpek belki bir insan kadar iyi göremez ama koku alma duyusunda insandan çok daha gelişmiş bir duyumsama olanağına sahiptir.

Bu üç duyu aracılığıyla duyumsanan uyarılar önce omuriliğe sonra da depolama işlevini üstlenen Cerebral Cortex'e gönderilir. Bundan sonra ise -ilk defaya mahsus olmak üzere- «tepki» olarak algılama dizgesi ve sürecinin çıktısı şeklinde davranışa yansıtılırlar. Bu algılama süreci işleyişi, algısal psikoloji uzmanı olan Eleanor Gibson'un öne sürdüğü «Algılama» kuramı uyarınca oluşur. İşte gerek özkişisel gerekse toplum ya da çevre ile kurulan

iletişimde ortaya çıkan parazitlenmeler söz konusu algılama sürecinin ayrı ayrı evrelerinde ortaya çıkabilir. Bunlar:

- 1- Çevresel parazit,
- 2- Fizyolojik parazit,
- 3- Psikolojik parazit, olmak üzere üç evrede olasıdır.

1- Çevresel Parazit: Bu parazit, içinde yaşanan çevre koşullarının, gerek özkişisel gerekse toplumsal iletişim ve etkileşimlerde yarattığı bozulmalardır. Bu tür parazitlenme uyarım kaynaktan çıktıktan sonra algılama süreci başlamadan önce, çevreden gelen parazit uyarımlarca bozulması şeklinde gerçekleşir. Çevre ile yapılan konuşma ve anlaşma ya da insanın kendisi ile olan özkişisel iletişim sürecinde bir uçağın geçmesi; bir buluşma saatinde çöken kesif sis; çöp kokuları yüzünden güzel görünümlü bir yemeğin kokusunu alamama buna örnektir.

Çevresel parazitin bozucu etkisi duyumsanan bir uyarım ile diğer uyarımların eşleştirilmesinin ve algısal bütünlüğün oluşturulmasının engellenmesi olarak gözlenebilir.

2- Fizyolojik Parazit: Çevresel uyarımların bir kişiden diğerine parazitsiz ulaşmasına karşın duyu organlarında olan fizyolojik bozukluk nedeniyle oluşur. Fizyolojik parazitin varlığından sözedilmesi için sadece duyu organları adı verilen pencerelerde ya da algılama sürecinde kullanılacak herhangi bir organda oluşması yanında özkişisel veya toplumsal iletişimde bir bozulmaya neden olması gerekir.

3- Psikolojik Parazit: Çevresel ve fizyolojik parazitten ayrı, bireyin algılama ve iletişim sürecini yaşadığı andaki psikolojik durumu ile ilgilidir. Diğer bir deyişle insan, özkişisel düzlemde kendisi ile iletişimi bozukken çevreyle uyumlu bir iletişime giremediği gibi kendisiyle de sağlıklı bir iletişim sürecine girememektedir.

İşte Freud ve Fromm'un birey ve iletişimi konusunda hem birleştikleri hem de ayrılıp birbirlerini eleştirdikleri noktalar bu parazitler konusunda en açık olarak ortaya çıkmaktadır.

FROMM'CU GÖRÜŞ

Fromm, insanın ruhsal yapısı; bu yapı içindeki birimlerin dizge-içi iletişimi; bu iletişim sürecinin yaşadığı sorunları ve sonuç-

larını; toplumun kendi içinde yaşayageldiği iletişim sorunlarını ve çevrenin bu sorunlar üzerinde oynadığı olumlu ve olumsuz etkilerle bağıntılarını kurarak açıklamaya çalışmaktadır. Ancak Fromm, insanın kendi geleceği ile kurduğu ve yaşadığı iletişim süreçleri konusunda oldukça karamsardır.

Bu karamsarlığının temel nedeni, bireyin ve toplumun yaşam sürecinde karşılaştığı çevreden kaynaklanan; dengeyi ve işleyişi bozan sorunlardır. Özce Fromm, bireyin kendi kendisi ile ve diğer bireylerle kurduğuş iletişim süreçlerinde, bu süreçleri özellikle toplumla iletişim süreçlerinin «algılama» aşamasında ele alarak iletişim sorunu olan parazitlenmelerin nedenleri üzerinde irdelemeler yapmaya yönelmiştir. Özellikle çevresel parazitler insanın toplumsallaşma sürecinde kurduğu iletişim ilişkilerinde algılamayı etkilemekte; uyarımın daha duyu organlarına ulaşmadan bozulup şeklini değiştirmesine yol açmaktadır. Ancak bu sorun kaynağı bireyi algılama sürecinin diğer evrelerinde de rahat bırakmamakta ve olumsuz, bozucu etkilerini bu süreçler üzerinde de sürdürmektedir. Bunun sonucunda birey, zaten bozulmuş olarak algı pencesine gelen uyarımı, algılama süreçlerinde de doğru olarak değerlendirememektedir. Çevresel parazit onu kendi içindeki algılama süreçlerinde de olumsuz etkileyip, tedirgin ederek, sürecin kendi içindeki bölümünü gerektiği gibi gerçekleştirip sonuca ulaştırmasını sağlayacak olan «denge»yi yitirip sürekli «gerilim» içinde tutarak bozmakta; ya da bozulmasına neden olmaktadır. Bu parazitler bireyin iletişim çabası süreçlerinde tek tek ya da her üçü birden aynı anda devreye girebilirler.

Tabii ki, çevresel parazitin, şiddetinden ötürü kişide yaratabileceği, fizyolojik bozulmalar sonucunda «Fizyolojik Parazit»in ortaya çıkması da söz konusudur. Çevresel parazit fizyolojik paraziti de yaratıp, buna da neden olabilirse, algılama sürecinin bundan sonraki süreçte «mekanik işleyiş» açısından olumlu bir sonuca ulaşabilmesi olasılığını ortadan kaldıracaktır.

Bireyin algılama sürecinde, çevresel parazit kaynaklı denge bozulması, bir yandan da psikolojik paraziti doğuran etken olacaktır. Bireyin belirli bir olay ya da nesne üzerine dikkat yoğunluğunu sağlamayı arzuladığı anda bu gereksinimi karşılama olanağını ortadan kaldıran çevresel parazit, doğal olarak onu acıya ve diğer bir deyişle de psikolojik parazitin kendi kendine doğmasına neden olacaktır.

Fromm, çevresel parazitleri; kaynakları, tarih içindeki gelişimi, toplumsal yaşamın düzleminde neden ve sonuçlarını tanıtmaya çalıştığında ise, yaklaşım yöntemi psikolojik olmaktan çıkıp giderek sosyopsikolojik, tarihsel ve hatta felsefi boyutlara ulaşmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma sürecinde «birey» olarak insanın yaşamı ve özkişisel yaşamla olan bağlantıları genel hatlarıyla ele alınmış; öne sürülen bireyin kendisiyle olan iletişimini yaklaşımına temel almış iki psikolog Freud ve Fromm'un görüşleri üzerine oturtulmaya çalışılmıştır.

Başlangıçta yalnızca bir betimleme yapmaya yönelik çalışma sonraları bir yorumlama-eleştireme ve değerlendirme çalışması niteliğini kazanmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda, bu çalışmaya hedef olan okuyucunun, insanın yaşama olan bağlılığında temel dayanağı olan iletişim olgusunu daha yakından tanımasına yardımcı olunmuş, bu sürecin özkişisel ve ruhsal düzlemde karşılaşılabilecek tehlike ve sorunları tanıyarak kavrama ve düşünme olanağına da kavuşmasına yardım edilmiş olacağı umulmaktadır.

İnsan için, yüzyıllar boyunca olduğu gibi bugün de toplum içinde bulunma, bu yapı içinde yer alma yaşamla eşdeğerde bir gereksinimse, çevresindeki diğer insanlarla birlikte bu gereksinimini karşılama olanağını veren iletişim de o denli önemli bir yere sahiptir.

İnsanın, bir toplumsallaşma süreci yaşamaksızın toplum içinde yer alması ve toplumca kabullenilmesi sözkonusu olamaz. Ancak toplumsallaşma sürecini de «sağlıklı» yaşamaları, sonucun amaç ulaştırıcı olması açısından temel koşuldur. Ancak toplumsallaşma sürecinin sağlıklı gerçekleştirilebilmesi için bu sürecin temelini oluşturan «iletişim sürecinin gerekliliklerini» yerine getirilerek sağlıklı bir süreç özelliğine sahip olması gerektir. Bu sürecin temelindeki gereklilik ise algılamadır. Algılama sürecinin, diğer süreçleri zincirleme olarak amaçlanan sonuca götürücü olabilmesi için ise parazitlerden arındırılmış olması gerekmektedir.

Ancak günümüz insanının, birey olarak, böylesine ideal bir toplumsallaşma ve toplumsal - özkişisel iletişim sürecini yaşaması düşünülememektedir.

Herşeyden önce toplumsallaşma adı verilen, bireyin topluma mal edilmesi, toplumun çevre ile uyumlu bir birimi halini alması süreci içinde olması gereken insan için, birey-birey ve birey-toplum ilişkileri gerektiği kadar yoğun olamamakta; hatta bu ilişkiler giderek ortadan kalkmaktadır. Yani birey bu süreçte kendine örnek olarak alması gereken kişilerle, yoğunluğu bir yana, ilişki bile kuramama sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu insanın toplumla ilişkilerini baltalayan birinci etken olmaktadır. Toplum denizin dibinde bir istiridye kayası, birey de o kayanın üzerinde tutunacak bir istiridye olarak düşünüldüğünde, midyeyi kayaya bağlayacak olan tutangaçların kayaya yapışmaması ya da giderek ortada bir kayanın dahi olmaması ile örneklenebilir. Bu durumda midye ya başka bir kaya arayacak, ya yeni bir evrim geçirip deniz dibi kumları üzerinde yaşamaya alışacak ya da ölüp gidecektir.

Günümüz insanı için de toplumla doğrudan ilişkilere bağlı bir toplumsallaşmadan değil de kitle iletişim araçları aracılığıyla dolaylı bir toplumsallaşma hatta toplumsallaştırmadan söz etmek daha doğru olmaktadır.

Bu yetmiyormuş gibi bir de parazitler devreye girip var olan birey-toplum iletişimi kırıntılarını ortadan kaldırmaktadır.

Bunun sonucunda da günümüzün bireyi, kendisine hiç bir çikış, kurtuluş olanağı tanınmaksızın, adeta yaşamla olan tüm bağlarını koparırcasına toplum ve giderek yaşam dışı kalmakta, kasten olmasa da elde olmaksızın bu sonuca yönelmektedir. Burada da çevresel koşulların düzenlediği yaşam biçiminin belirleyici olduğu ileri sürülebilir.

Bu sorunların bilincine varılmakta, önüne geçilmekte daha da geç kalındığında, insanoğlunun bu iletişim çıkmazı içinde kendi kendini tüketmek durumunda kalabileceği düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

Bertrand RUSSEL

Din ile Bilim, Say Kitap Pazarlama, İstanbul, 1982.

- Ender GÜROL **Carl Gustav Jung**, Cem Yayınevi, Eğitim Dizisi, İstanbul, 1977.
- Erich FROMM **Kendini Savunan İnsan**, Say Kitap Pazarlama, İstanbul, 1982.
- Erich FROMM **Sevgi ve Şiddetin Kaynağı**, Çev : Yurdanur Salman, Nalân İçten, Payel Yal. İkinci Basım, İstanbul, 1979.
- Erich FROMM **Sevme Sanatı**, Çev : Yurdanur Salman, DE Yay. Beşinci Basım, İstanbul, 1980.
- Gökçe CANSEVER **İçindeki Ben**, Boğaziçi Üniv. Yay., Birinci Baskı, İstanbul, 1976.
- Karen HORNEY **Çağımızın Tedirgin İnsanı**, Çev : Dr. Ayda Yörükan, Tur Yay.
- Murat BARKAN **Eğitim Amaçlı İletişim ve Videonun İşlevleri :Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinde Örgütsel Uygulama Model Önerisi**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 271/129, Eskişehir, 1988.
- Nabi AVCI **İletişim Düşüncesinin Gelişimi : Eğitim-Öğretim Boyutlarıyla Bir Model Denemesi**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 304 / 136, Eskişehir, 1988.
- Philip G. ZIMBARDO **Psychology and Life**, Scott, Foresman and Company, Tenth Edition, Illinois, 1979.
- Serol TEBER **Davranışlarımızın Kökeni**, Say Kitap Pazarlama, Üçüncü Baskı, İstanbul, 1982.
- Sigmund FREUD **Cinsiyet Üzerine**, Çev : A. Avni Öneş, Say. Dağıt., Üçüncü Basım, İstanbul, 1981.
- Sigmund FREUD **Totem ve Tabu**, Çev: Niyazi Berkes, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1971.
- Sigmund FREUD **Psikanaliz Üzerine**, Say Kitap Pazarlama, Üçüncü Basım, Çev: A. Avni Öneş, İstanbul, 1981.